A NEMZETKÖZI VÁNDORLÁS FOGALMA ÉS MÉRÉSE A HAZAI HIVATALOS STATISZTIKÁBAN

**Csányi Zoltán – Ligeti Anna Sára –
Novák János – Urbán Ferenc – Zöldi László**

ÖSSZEFOGLALÓ

A nemzetközi vándorlásra vonatkozó statisztikai adatok jelentős része, így az egyes országok statisztikai hivatalai és a nemzetközi szervezetek által közölt vándorlási statisztikák is úgynevezett hivatalos statisztikai adatok, amelyek előállítása jogszabályokhoz kötődik. Bár az adatok széles körben elérhetőek, a felhasználók zömét a közpolitikai döntéshozók, a tudományos élet képviselői és a médiában dolgozók alkotják, kevés szó esik arról, hogy pontosan mit is tartalmaznak ezek az adatok, milyen módon állítják őket elő, és milyen korlátai vannak a felhasználásuknak. Jelen módszertani ismertetőnek az a célja, hogy ezeket a kérdéseket a magyarországi adatokra vonatkozóan tisztázza. A nemzetközi vándorlás statisztikai fogalmával kapcsolatban kitérünk arra is, hogy a különböző definíciók hogyan illeszkednek a népességszisztematikába, kiket tekintünk ki- és bevándorlónak, milyen szerepet játszik a migráció mérésében az állampolgárság és a születési ország, és hogy mi a különbség a folyamat- és az állapotmutatók között. Sor kerül az adatforrások részletes bemutatására, valamint kitérünk a hivatalos vándorlástatisztika előállításának nehézségeire és kihívásaira is.

Tárgyszavak: vándorlástatisztika, nemzetközi migráció, demográfia, hivatalos statisztika, KSH

Csányi Zoltán, Központi Statisztikai Hivatal

E-mail: Zoltan.Csanyi@ksh.hu

Ligeti Anna Sára, Központi Statisztikai Hivatal

E-mail: Anna.Ligeti@ksh.hu

Novák János, Központi Statisztikai Hivatal

E-mail: Janos.Novak@ksh.hu

Urbán Ferenc, Központi Statisztikai Hivatal

E-mail: Ferenc.Urban@ksh.hu

Zöldi László, Központi Statisztikai Hivatal

E-mail: LaszloZoltan.Zoldi@ksh.hu

BEVEZETÉS

A hivatalos statisztika nemzetközi vándorlási adatainak előállítása az adatfelhasználók, elsősorban a közpolitikai döntéshozók, a tudományos élet képviselői és a média igényeit szolgálja. Jelen ismertető azzal a céllal készült, hogy a leggyakrabban előforduló módszertani kérdéseket megválaszolja, és az adatok tartalmát, előállítását vagy a felhasználás korlátait érintő félreértések és bizonytalanságok tisztázásával segítse az adatfelhasználókat és a téma iránt érdeklődő hazai közönséget.¹ A felhasználók részére számtalan vándorlási, illetve a vándorlással összefüggő adat és adatbázis áll rendelkezésre, ebben az elemzésben azonban azokra a hivatalos statisztikákra összpontosítunk, amelyek előállítása törvényileg előírt és szabályozott közfeladat (Eurostat, 2017a).

Magyarországon a hivatalos statisztikai rendszer működését a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény és a végrehajtására kiadott kormányrendeletek szabályozzák. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) felelős a hazai hivatalos statisztikai adatok előállításáért és a velük kapcsolatos tájékoztatá-

¹ Lásd még: http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=110&p_ot_id=100&p_obj_id=AACC.

sért. Feladatai közé tartozik a Hivatalos Statisztikai Szolgálat (HSSz)² különböző intézményei által végzett hivatalos statisztikai tevékenységek koordinálása is. A hazai hivatalos vándorlástatisztika adat-előállítási kötelezettségeinek részletes törvényi előírásai az Országos Statisztikai Adatfelvételi Programmal (OSAP) kapcsolatos kormányrendeletekben kerülnek rögzítésre³. A hazai jogszabályok mellett meg kell említenünk az európai uniós jog vándorlástatisztikát érintő elemeit, különös tekintettel az Európai Parlament és Tanács migrációra és a nemzetközi védelemre vonatkozó, közösségi statisztikákról szóló 862/2007/EK számú rendeletére.

A hivatalos statisztikától megkülönböztetjük a gyakorlati statisztikát, amit bár szintén állami szervek állítanak elő, az adat-előállítás folyamatait nem határozzák meg jogszabályok, azok elsősorban gyakorlati megállapodásokon és a folyamatban részt vevő felek közös érdekein alapulnak. A vándorlásra vonatkozó gyakorlati statisztikákat olyan hatóságok állítják elő, mint például a nemzeti bevándorlási hivatalok (nálunk az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság), és azokat a mindennapi gyakorlati működésükhöz használják fel (Dowey, 2015).

Az érvényben lévő szabályozás szerint a hivatalos nemzetközi vándorlástatisztika Magyarországon magában foglalja a ki-, be- és visszavándorlás, valamint az állampolgárság megszerzésének (honosítás) témaköreit, illetve tartalmazza a menedékkérelmekkel kapcsolatos adatokat. Habár a nemzetközi statisztikai szervezetek ajánlásokat fogalmaztak meg többek között a nemzetközi munkaerő-mobilitás (UNECE, 2018), az első és második generációs bevándorlók integrációja (Eurostat, 2017b), valamint a cirkuláris migráció (UNECE, 2016) mérésére nézve is, ezek a témakörök jelenleg kívül esnek a magyar hivatalos vándorlástatisztika szakterületén.

A továbbiakban, a nemzetközi vándorlás statisztikai fogalmának tisztázását követően lehatároljuk a hazai hivatalos vándorlástatisztika szakterületét, kitérünk a felhasznált adatforrásokra, majd részleteikben tárgyaljuk az egyes témaköröket.

² A HSSz-ről bővebben lásd: <https://www.ksh.hu/hssz>.

³ A KSH vándorlástatisztikai adatgyűjtéseit az 1960, 2196, 2197, valamint 2228 nyilvántartási számú OSAP-ok határozzák meg. Az OSAP-okról bővebben lásd: <https://www.ksh.hu/osap>.

A NEMZETKÖZI VÁNDORLÁS FOGALMA

Nemzetközi vándorlásnak, más szóval nemzetközi migrációnak nevezzük, ha egy személy a nemzetközi határokat átlépve, más országba helyezi át a szokásos, életvitelszerű lakóhelyét (UN, 1998). Szemben a migráció társadalomtudományokban általában használt (földrajzi mobilitásként is felfogható) fogalmával – amely a vándorlásnak a benne érintett egyénekre, közösségekre, illetve piacokra gyakorolt hatásaira összpontosít (Startup, 1971) –, a jelenség statisztikai definíciója csupán két meghatározó dimenzióra épül: *a térre és az időre*. A térbeli aspektus a helyváltoztatásra, az országhatárok átlépésére vonatkozik, az időbeli aspektus pedig a szokásos lakóhely fogalmával összefüggésben, a más országban való tartózkodás időtartamát jelöli.

Fontos kiemelni, hogy a szokásos lakóhely nem csupán a nemzetközi vándorlásstatisztika központi fogalma, hiszen Magyarországon – az ENSZ ajánlásaival és az Európai Unió ide vonatkozó rendelkezésével⁴ összhangban – a lakónépesség egészének meghatározása is ezen definíció alapján történik. A szokásos lakóhely szerinti népesség fogalma azokat a természetes személyeket tekinti a népesség részének, akik legalább 12 hónapig életvitelszerűen Magyarországon élnek, éjszakai pihenésüket a hét nagyobb részében az országban töltik. Ezek alapján nemzetközi vándorlásnak nevezzük az olyan nemzetközi határátlépést magukban foglaló népességmozgásokat, amelyek esetében a külföldön való tartózkodás (ténylegesen vagy a vándorló személy tervei szerint) eléri a 12 hónapot. Azaz, ha valaki 12 hónapnál kevesebb időre hagyja el az országot, nem tekinthető kivándorlónak, továbbra is a magyar népesség részét képezi. Azok a személyek, akik (ténylegesen vagy terveik szerint) legalább 12 hónapig tartózkodnak külföldön, kivándorlónak számítanak, így annak az országnak a népességéhez tartoznak, ahol letelepedtek. Ugyanezen logikát követve bevándorlónak – az ország lakónépességébe tartozónak – csak azokat a külföldről érkező személyeket tekinthetjük, akik (ténylegesen vagy terveik szerint) legalább 12 hónapig tartó időszakra érkeznek hazánkba, függetlenül az állampolgárságuktól, születési helyüktől vagy a vándorlás céljától.

E definíció gyakorlati alkalmazása során elsősorban a tartózkodás hosszára vonatkozó intenciók mérése jelenthet kihívást, amire az egyes országok különböző módszereket alkalmaznak. Az Egyesült Királyságban például a hivatalos migrációs statisztika jelenleg használt legfontosabb forrása az International Passenger Survey (IPS) kérdőíves felmérése, amely a tartózkodó-

⁴ Az Európai Parlament és Tanács 1260/2013/EU rendelete.

dás tervezett hosszára is rákérdez. E tervek azonban változhatnak, így a brit statisztikai hivatal az állampolgárság, illetve a megelőző évek adatai alapján igyekszik megbecsülni, hogy az egyes bevándorlók mekkora valószínűséggel tartanak ki terveik mellett (ONS, 2020). Európa azon országaiban, ahol adminisztratív adatok alapján határozzák meg a népességszámot, általában nem áll rendelkezésre a tartózkodás szándékolt időtartamára vonatkozó információ. Ez esetben – a brit példához hasonlóan – valószínűségi becslések végezhetők a korábbi évek tapasztalatai, esetleg a tartózkodási engedélyek típusa alapján. Az is előfordul – ahogyan azt a magyarországi gyakorlat esetében is látni fogjuk –, hogy a statisztikai hivatalok esetenként feltételezésekkel élnek az ott tartózkodás időtartamát illetően. Ezek ellenére a szokásos lakóhely meghatározása hasznos útmutatásul szolgál a vándorlásstatisztika számára ahhoz, hogy megkülönböztethessük az ingázókat, illetve az időszakosan, ideiglenesen másik országban tartózkodó vendégmunkásokat azoktól, akik statisztikai értelemben be- vagy kivándorlónak tekinthetők.

A szokásos lakóhely fogalmának értelmében a magyar népesség számának évenkénti meghatározásánál is különleges szerepet kap a nemzetközi vándorlásban résztvevők számának az alakulása. A népességszám kiindulópontját a tízévente ismétlődő népszámlálások jelentik, hiszen ekkor minden, a definíciónak megfelelő, Magyarország népességébe tartozó személy összeírásra kerül. A népszámlálások közötti években a népességszám az adminisztratív nyilvántartásokból származó hivatalos népességadatok alapján frissül, ezt nevezzük a népességszám továbbvezetésének. A népesség továbbvezetése az ezredfordulóig a születés és halálozás egyenlege alapján történt, vagyis az előző évi népesség az adott évi természetes szaporodással, illetve fogyással változott. 2001-től kezdődően azonban a népesség továbbvezetéséhez a nemzetközi vándorlási adatokat, a ki- és bevándorlások mérlegét is figyelembe veszik (KSH, 2020).

AZ ADATOK FELÉPÍTÉSE, A VÁNDORLÁSSTATISZTIKA TÉMAKÖREI

A nemzetközi vándorlásban részt vevő személyek létszámának kiszámításán túl a szakstatisztika feladata ezen személyek meghatározott szempontok szerinti jellemzése is. E tekintetben a legalapvetőbb strukturáló szempontok: az *állampolgárság* és a *születési ország* dimenziói. Bár szinte minden ország statisztikai hivatala a fenti jellemzők alapján közli a vándorlásstatisztikáit, fontos

megjegyezni, hogy a nemzetközi vándorlás definíciója nem tartalmaz semmilyen kitételezt az állampolgárságra vagy a születési országra nézve. Könnyű belátni, hogy egy adott ország területén születhetnek külföldi állampolgárok, akik – amennyiben nem lépnek át nemzetközi határokat – nem tekinthetők bevándorlóknak. Fordított esetben, egy adott ország állampolgára, aki az állampolgárságának országán kívül született, könnyen válhat bevándorlóvá a saját hazájában, amennyiben a határok átlépését követően ott szokásos lakóhelyet létesít. A népességszám alakulásának szempontjából szintén a bevándorlók, egészen pontosan a visszavándorlók közé sorolhatók azok, akik az állampolgárságuktól függetlenül legalább 12 hónapig tartó külföldi tartózkodást követően térnek vissza a születési országukba.

Más országokhoz hasonlóan Magyarországon az itt élő külföldi állampolgárokat szokás bevándorlóként hivatkozni, habár a fentiek alapján látható, hogy ez a népességcsoport nem feltétlenül azonos a nemzetközi vándorlás statisztikai definíciója alapján meghatározott bevándorló népességgel. Fontos megjegyezni, hogy az állampolgárságról szóló törvény⁵ alapján azok számítanak külföldi állampolgárnak, akik nem rendelkeznek magyar állampolgársággal. Azaz a magyar–külföldi kettős állampolgárok statisztikai értelemben kizárólag magyaroknak tekinthetők. Az a tény, hogy a hivatalos statisztikai rendszerek nemzetközi vándorlási adatai általában állampolgárság szerint épülnek fel (ideértve a KSH vonatkozó szakstatisztikáját is), módszertani okokra vezethető vissza. Az adminisztratív adatforrások, amelyeket rendszerint a statisztikai hivatalok vándorlásstatisztikai részlegei használnak, olyan, az adott országokba való belépéssel (vagy kilépéssel) kapcsolatos jogi procedúrákra épülnek, amelyek megkülönböztetik a hazai és a külföldi állampolgárokat. Azaz adattartalmukban és mélységükben jelentősen különböző adatforrások állnak rendelkezésre a külföldi és a hazai állampolgárok vándorlását nézve, ami megnehezíti az adatok egységes rendszerben való kezelését.

A nemzetközi vándorlási adatok másik meghatározó szempontja, hogy azok egy adott állapotra (*stock*, azaz állapotmutató), vagy egy időszakra vonatkoznak-e (*flow*, azaz folyamatmutató). A *stock* jellegű adatok mindig egy adott időpillanatra és területi egységre vonatkoznak (például adott év január 1-jén, Magyarországon szokásos lakóhellyel rendelkező külföldi állampolgárok száma). A *flow* típusú adatok ezzel szemben egy bizonyos időszakot, annak a folyamatában ragadnak meg, és egy meghatározott, általában egyéves periódusban bekövetkező mozgásokat mutatják (például az adott év folyamán kivándorló magyar

⁵ 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról.

állampolgárok száma). Az 1. táblázat foglalja össze, hogy a magyar és külföldi állampolgárok mely születési ország szerinti alcsoportjaiban állnak rendelkezésre stock és flow adatok.

1. táblázat. A KSH nemzetközi vándorlási statisztikáinak összefoglaló táblázata

		Magyar- országon élők (stock)	Külföldön élők (stock)	Magyar- országra bevándorló (flow)	Magyar- országról kivándorló (flow)
Magyar állampolgár	Magyar- országon született	Nem tárgya a vándorlás- statisztikának	Nem tárgya a vándorlás- statisztikának ^a	Visszavándorló magyar állampolgár	Magyar- országról kivándorló magyar állampolgár
	Külföldön született	Magyar- országon tartózkodó külföldön született magyar állampolgár		Külföldön született bevándorló magyar állampolgár	
Külföldi állampolgár	Magyar- országon született	Magyar- országon tartózkodó külföldi állampolgár	Nem tárgya a vándorlás- statisztikának	Magyar- országra bevándorló külföldi állampolgár	Magyar- országról kivándorló külföldi állampolgár
	Külföldön született				

^a Az EU-ban élő magyar állampolgárok vagy magyarországi születésűek számára az Eurostat tükörstatisztikáiból, míg a Magyarországon született, külföldön élő személyek számára az ENSZ tükörstatisztikáiból következtethetünk.
Forrás: saját szerkesztés.

Az adott pillanatban Magyarországon élő magyar és külföldi állampolgárok esetében egyaránt elérhetők a stock adatok, függetlenül attól, hogy az országban születtek-e vagy sem. Ezzel szemben a külföldön élők stock adatai nem állíthatók elő a magyar statisztikai rendszerben egyik alcsoport tekintetében sem. Ezek az adatok a nemzetközi tükörstatisztikákból érhetők el. A flow adatok viszont minden esetben rendelkezésre állnak. A fentiekén kívül még a hazai vándorlásstatisztika törvényileg rögzített feladatai közé tartozik a hazánkba menedékkérőként érkező, illetve menekült- vagy oltalmazott státusszal rendelkező külföldiek, illetve a magyar állampolgárságot szerzők (vagy azt elvesztők) adatainak számítása.

Az 1. ábrán az elmúlt évtizedben Magyarországon tartózkodó összes külföldi állampolgár, illetve a külföldön született magyar és külföldi állampolgárok számát ábrázoltuk. Az ábráról leolvasható, hogy a külföldön született bevándorlók összlétszáma – a külföldön született bevándorolt magyar állampolgárok növekvő számának köszönhetően – a külföldi állampolgárok számának a többszöröse.

1. ábra: Az adott év január 1-jén Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok, illetve a külföldön született személyek száma

Forrás: saját szerkesztés a KSH adatai alapján.

A 2. ábra mutatja az adott évben Magyarországra be-, illetve onnan kívándorló személyek flow-jának és a vándorlási egyenlegének alakulását az elmúlt évtizedben. A fentiekkel összhangban jól látható az (2.1. ábra) állampolgárság és (2.2. ábra) születési ország szerinti bontások különbözősége: a külföldi és a magyar állampolgárok vándorlási egyenlegei jelentősen különböznek a külföldön, illetve Magyarországon született személyek vándorlási egyenlegeitől (míg a teljes vándorlási egyenlegek szükségszerűen megegyeznek).

2. ábra: Az adott évben Magyarországra be- és onnan kivándorló személyek száma, illetve a vándorlások egyenlege (magyar–külföldi)

2.1. ábra Állampolgárság szerint

2.2. ábra Születési ország szerint

Forrás: saját szerkesztés a KSH adatai alapján.

A NEMZETKÖZI VÁNDORLÁSSTATISZTIKA ADATFORRÁSAI

A KSH vándorlástatisztikáinak forrásai kisebb részben a hivatali kérdőíves adatfelvételei, az ún. *elsődleges adatforrások* (pl. lakossági adatgyűjtések, népszámlálás), nagyobb részben pedig a magyar hatóságok által kezelt adminisztratív nyilvántartások, az ún. *másodlagos adatforrások*. A hazai hivatalos vándorlástatisztika által felhasznált egyetlen kérdőíves adatfelvétel az állampolgárság megszerzéséhez kapcsolódik, kérdőívét a magyar állampolgárságot szerző személyek önkéntes alapon, az állampolgársági eskütel megtörténteikor tölthetik ki. Az adatgyűjtésből többek között a honosítottak nemére, korára, családi álla-

potára, iskolai végzettségére, anyanyelvére, előző állampolgárságára, foglalkozására és a kérelem okaira vonatkozóan rendelkezünk információval. A kérdőív eredményeit utoljára egy 2017-es tanulmány összesítette (KSH, 2017b), ami első sorban az évről évre csökkenő kitöltési hajlandóságnak tudható be.

A KSH egyéb kérdőíves felmérései – például a munkaerő-felmérések (MEF)⁶ – is tartalmazznak a vándorlással összefüggésbe hozható adatokat, ezek azonban csak korlátozottan alkalmasak a migráció mérésére. A vándorlási folyamatokban részt vevő különböző csoportok esetében a kérdőíves adatfelvételek felhasználásának legfőbb korlátait a mintába kerülésük alacsony valószínűsége és a körükben jellemző magas válaszmegtagadási arányok jelentik (Várhalmi és Kováts, 2014). A kivándorlók esetében azt is figyelembe kell venni, hogy a külföldön élők csak a Magyarországon élő háztartástagokon keresztül kerülhetnek be egy reprezentatív mintába, azaz megkérdőjelezhetővé válnak a szokásos lakóhely szerinti vándorlási definíció alkalmazhatóságának a feltételei. Ugyanezen oknál fogva a kivándorló népesség elérése sem lehetséges, ha a teljes háztartás külföldre költözik.

Az elsődleges adatforrások közé tartozik a tízévenkénti népszámlálás is. Sok szempontból ez tekinthető a legmegbízhatóbb forrásnak a népességre vonatkozó adatok esetében, hiszen a népszámlálási kérdőívek kitöltése minden, Magyarországon szokásos lakóhellyel rendelkező háztartás számára kötelező. Azonban a mintavételes adatfelvételekhez hasonlóan a népszámlálások számára is gyakran kihívást jelent a ki- és bevándorlók elérése, valamint a válaszmegtagadások kezelése. Emellett a népszámlálások nem alkalmasak gyakoribb adat-előállításra, csupán tízévente állnak rendelkezésre. Magyarországon először a 2011. évi népszámlálás kérdezett rá a külföldön élő háztartástagok létszámára, illetve a Magyarország népességéhez tartozó személyek korábbi, migrációs tapasztalataira. Az állampolgárságra és a születési országra vonatkozó adatokat már az ezt megelőző népszámlálásokban is meg lehetett találni (KSH, 2016).

Az elsődlegesekkel szemben a másodlagos adatforrások nem statisztikai céllal jönnek létre.⁷ A vándorlásstatisztikában használt adminisztratív adatok olyan nyilvántartási rendszerekben keletkeznek, amelyek működéséhez jogszabályi kötelezettség vagy engedély kiállítása kapcsolódik. Jelenleg a vándorlásstatisztika előállításához használt legfőbb adminisztratív adatforrások a Belügyminisztérium (a továbbiakban: BM) személyiadat- és lakcímnnyilvántartása, a Nemzeti

⁶ A munkaerő-felmérés (MEF) a KSH legnagyobb folyamatos lakossági adatgyűjtése, amely a népesség gazdasági aktivitásáról gyűjt adatokat.

⁷ Bővebben lásd: KSH (2017a).

Egészségbiztosítási Alapkezelő (a továbbiakban: NEAK) TAJ-nyilvántartása, valamint az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (a továbbiakban: OIF) nyilvántartásai. Ezek a nyilvántartások a működésük során számos adatot generálnak, amelyeknek a statisztikai célra történő felhasználása előnyökkel és hátrányokkal is jár. Legfőbb előnyük, hogy általuk viszonylag alacsony költségek mellett rendszeresen, időben összehasonlítható adatokhoz férünk hozzá. Hátrányuk azonban, hogy az innen származó eredmények az adott jelenséget csupán a bejelentettség mértékének megfelelően tükrözik.

Mindhárom nyilvántartásból évente két alkalommal érkezik adat statisztikai feldolgozás céljára. A tárgyév novemberéig beérkezett előzetes adatok elsősorban a feldolgozás alapjául szolgáló adat- és szerkeztisztítási eljárások karbantartására alkalmasak. Ezen eljárások közé sorolható az adminisztratív forrásokra jellemző beviteli hibák (elírások, inkonzisztens értékek) javítása, valamint a nyilvántartási adatok szerkezetének egységesítése. Utóbbi kiemelten fontos szerepet tölt be a hivatalos vándorlásstatisztikában, mivel a három nyilvántartás alapegységei eltérőek. Míg a NEAK nyilvántartása regisztrációs esemény-, addig a BM adatbázisáé személyalapú, az OIF pedig személy- és regisztrációs eseményalapú nyilvántartási rendszert is vezet.

A tárgyévet követő februárig beérkező adatok célja a végleges statisztikák előállítás. Ezek feldolgozásának keretein belül az adatsorok a tisztításon túl további becslési és validációs eljárásokon esnek át, amelyek a statisztikák pontosságát hivatottak biztosítani. A NEAK adatsorának esetében az ilyen jellegű gyakorlatok jelenleg a korábbi tárgyévek eredményeivel történő összehasonlításra korlátozódnak, mivel adatvédelmi akadályokba ütközik, ha más állományokkal keresztbe ellenőrzik. Ezzel szemben a külföldi állampolgárokra vonatkozó nyilvántartási adatok felülvizsgálata előrehaladottabb. Egyrészt a kiadott tartózkodási engedély típusa alapján valószínűsíthető a tényleges tartózkodás ténye. Másrészt biztosítottak az olyan technikai feltételek, amelyek lehetővé teszik az OIF és a BM nyilvántartásainak adatvédelmi szempontból biztonságos összekapcsolását. A párosítás alapján olyan, korábban külföldi állampolgársággal rendelkező személyek is beazonosíthatóak, akik magyarországi tartózkodásuk ideje alatt lettek honosítottak.

Az adminisztratív adatforrásokra épülő vándorlásstatisztikát nagyban befolyásolja a lakosság regisztrációs hajlandósága. A bevándorlás mérésekor csak az országba jogszerűen belépők által indított hatósági eljárások, engedélyezési folyamatok és bejelentések adataiból lehet kiindulni, az országhatárt jogszerűtlen módon átlépőkről vagy a hazánkban jogszerűtlenül tartózkodókról semmilyen információ nem áll rendelkezésre. Ezzel párhuzamosan a kivándorlásra is csak a nyilvántartásokból való „kijelentkezésekből” lehet következtetni. Feltételezhető,

hogy az adminisztratív adatokra épülő bevándorlási statisztikák pontosabbak a kivándorlási adatoknál, mivel a bevándorlók regisztrációs hajlandósága magasabb – hiszen számukra nagyobb jelentőségű az adott ország hatósági eljárásainak az elvégzése, például a közszolgáltatások jobb elérése érdekében –, mint a kivándorlóké, akik közül sokan annak ellenére sem jelzik a távozásukat a hatóságok felé, hogy annak elmaradása szankciókat vonhat maga után (Poulain and Herm, 2013; Monti et al., 2019; Willekens, 2019).

Az itt említetteken kívül számos olyan adatforrás is létezik, amelyeket a hivatalos vándorlástatisztikák előállításához ugyan nem használunk fel, de azok valamilyen információt tartalmaznak a migráció egy szegmensére vagy a vándorlási folyamatokban résztvevők egy-egy részcsoportjára vonatkozóan. A korábban már említett munkaerő-felmérés adatai mellett más források alapján is következtethetünk például a külföldi állampolgárok magyarországi munkavállalásra: a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) minden évben összegzi a külföldi állampolgároknak kiadott munkavállalási engedélyek adatait, míg a KSH intézményi munkaügy-statisztikái a legalább öt főt foglalkoztató munkahelyek által bejelentett külföldi dolgozókra vonatkozóan közölnek információkat. A különböző forrásokból származó adatok összevetésekor azonban érdemes körültekintően kezelni az adatok vonatkozási körét és az általuk használt definíciókat. Téves következtetésekhez vezet például, ha a külföldi munkavállalók számát a kiadott engedélyek számával állítjuk szembe, hiszen egy munkavállaló egy évben több, rövidebb időszakra vonatkozó engedélyt is kérhet, de az is előfordulhat, hogy a kiadott engedélyt végül nem használják ki. A Magyarországon élő és itt dolgozó külföldi állampolgárok csoportjai sem azonosak, mivel az országban munkát vállalók nem feltétlenül felelnek meg a szokásos lakóhely szerinti népességdefiníció kritériumának: sokan csak néhány hónapra érkeznek, és egyes határ menti régiókban gyakori az országhatáron átnyúló napi ingázás is.

Az adatforrások között meg kell még említenünk a tükörstatisztikákat, amelyek ugyan nem részei a hazai hivatalos statisztikának, azonban a Magyarországot érintő migrációs folyamatok vizsgálatakor nélkülözhetetlenek, hiszen ezekre nemcsak a hazai, hanem a külföldi hivatalos adatokból is következtethetünk.⁸ A tükörstatisztika kifejezés arra a jelenségre utal, hogy a Magyarország szempontjából kivándorló személyek egy másik ország statisztikai rendszerében bevándorlóként jelennek meg. Amint arra az előzőekben már utaltunk, a kivándorlást nagy valószínűséggel jobban jellemzik a célországok bevándorlási statisztikái,

⁸ Magyarország szempontjából a tükörstatisztikák legfontosabb forrásait Németország (Destatis), Ausztria (Statistik Austria), valamint az Egyesült Királyság (ONS, Home Office) hivatalos statisztikái jelentik.

mint a küldő ország kivándorlási adatai. Amikor azonban a hazai adatok és a tükörstatisztikák közötti különbségeket próbáljuk megérteni, előbb meg kell vizsgálnunk az egyes statisztikai rendszerek közötti módszertani, definíciós különbségeket. Kiemelten fontos például annak a megértése és körültekintő kezelése, hogy egy adott országba bevándorló magyar állampolgárokról vonatkozó tükörstatisztika nem esik egybe a Magyarországról ugyanabba az országba vándorló magyar állampolgárok adataival, hiszen magyar állampolgárok más országból is vándorolhatnak ugyanoda (különös tekintettel a határon túli magyar állampolgárokról).

A tükörstatisztikák között, az egyes országok statisztikai hivatalainak nyilvános adatbázisai mellett meg kell említenünk olyan nemzetközi adatbázisokat is, amelyekben több ország tükörstatisztikái is megtalálhatók. Ezek közül a legfontosabb az Eurostat adatbázisa (Eurostat, 2021), amelyben a születési ország, az állampolgárság, illetve a különböző szocio-demográfiai változók szerint érhetők el stock és flow adatok számos európai országra nézve, valamint az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya migrációs stock adatbázisa (UN-DESA, 2019), amely nem és születési ország szerint közli a világ országaiban élő külföldi népesség létszámát. Fontos azonban megjegyezni, hogy ez utóbbi szervezetek általában nem állítanak elő saját adatokat, csupán a nemzeti statisztikai hivataloktól származó adatokat illesztik egységes módszertani keretbe, vagy egészítik ki becslésekkel.

A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁROK NEMZETKÖZI VÁNDORLÁSA

A KSH évenkénti gyakorisággal tesz közzé a magyarok nemzetközi vándorlásához kapcsolódó flow típusú adatokat, amelyek nemek, életkori csoportok, családi állapot, illetve különböző területi bontások szerint kerülnek közzétételre, mindig az előző évre vonatkozóan. A magyar állampolgárok flow adatai két nagy csoportra, be- és kivándorlóra bonthatók. A hivatalos statisztika *kivándorló magyarnak* tekinti azokat, akik legalább 12 hónapos külföldi tartózkodás céljából hagyják el az országot. A Magyarországra bevándorló magyar állampolgárokat azonban születési ország szerint további két alcsoportra bontjuk. Az első alcsoportba tartozókat nevezzük *visszavándorlóknak*: ők Magyarországon született magyar állampolgárok, akik az adott évben legalább 12 hónapos külföldi tartózkodást követően térnek vissza Magyarországra. A bevándorló magyar állampolgárok második alcsoportját a *külföldön született bevándorló magyar állampolgárok* alkotják: ők magyar állampolgárként születtek külföldön, vagy még a bevándorlást

megelőzően, külföldi lakcímmel szereztek magyar állampolgárságot. A *magyar állampolgárok vándorlási egyenlege* az adott évben Magyarországra be- és kivándorló magyar állampolgárok számának a különbözete.

A magyar állampolgárok vándorlására vonatkozó adatok két adatforrásból, a NEAK TAJ-nyilvántartásából, valamint a BM személyiadat- és lakcímnilyvántartásából (BM-SZL) származnak. A BM-SZL-nyilvántartásban⁹ jelennek meg azok, akik először létesítenek magyarországi lakcímet, így az adatokból a külföldön született bevándorló magyar állampolgárok stock és flow adataira is következtethetünk. Fontos megjegyeznünk, hogy egyes kutatások szerint (Tátrai et al., 2018; Kincses, 2019) a magyarországi lakcím létesítése – főként az ország keleti határai mentén – nem jelenti azt, hogy az érintett személyek életvitelszerűen Magyarországon éljenek. Ezzel kapcsolatban azonban nem rendelkezünk további információval.

A Magyarországról történő kivándorlásnak nem feltétele a magyarországi lakcím elhagyásának bejelentése, így a lakcímnilyvántartás nem alkalmas a ki- és visszavándorló magyarok számának a meghatározására. Ez utóbbiak becslése 2010 óta kizárólag a NEAK TAJ-nyilvántartásán alapul. A kötelező egészségbiztosítási ellátásról szóló törvény¹⁰ előírja, hogy aki társadalombiztosítási jogviszonyt létesít külföldön, annak ezt kötelező bejelenteni a magyarországi egészségbiztosító felé is, amely a bejelentés alapján a magyarországi társadalombiztosítási jogviszonyt szünetelteti. Amennyiben az adott személy visszatér Magyarországra, és a hazatérését jelzi a NEAK felé, a szünetelés alatt álló jogviszonya újra aktívvá válhat.

A TAJ-nyilvántartás alapján mért ki- és visszavándorlás kapcsán két fontos dolgot érdemes szem előtt tartani. Egyrészt a nyilvántartás egy olyan bejelentési kötelezettségen alapul, amelynek feltételezhetően sokan nem tesznek eleget (pl. sokaknak érdekében áll megtartani az európai viszonylatban olcsó magyarországi egészségbiztosítást, esetleg külföldön magánbiztosítást kötnek), és ez hozzájárul ahhoz, hogy a NEAK által regisztrált vándorlások számának nagysága elmaradhat a más adatforrások (pl. a tükörstatisztikák) alapján mért adatoktól.¹¹

⁹ 1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról.

¹⁰ 1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól, az Európai Parlament és a Tanács 883/2004/EK rendelete a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról.

¹¹ Miközben Magyarországon 2019-ben hivatalosan 21 ezren jelentették be külföldre távozásukat a NEAK felé, addig az Eurostat tükörstatisztikáiban körülbelül ugyanennyi magyar állampolgárságú bevándorló jelent meg két fontos célország, Németország és az Egyesült Királyság adatai nélkül (Eurostat, 2021). Emellett a német statisztikai hivatal (Destatis) adatai alapján közel 23 ezer magyar állampolgár érkezett Németországba legalább 3 hónapos tartózkodás céljával (Destatis, 2020). A két adatforrás közti eltérés egyrészt a definíciós különbségekből fakad (leginkább abból, hogy a németországi adatokban a rövid távú munkavállalók és tanulók is megjelennek), másrésztől azonban az eltérő regisztrációs hajlandóságokra is visszavezethető.

Másrészt a bejelentésre vonatkozó szabályok szigorúbbak a hazatéréskor, mint a kivándorlaskor, mivel a jogviszony ismételt aktiválásakor dokumentumokkal kell bizonyítani, hogy a külföldi egészségbiztosítás megszűnt (NEAK, 2021). Ahogy arra már korábban kitértünk, feltételezhető az is, hogy a hazatérés bejelentésében inkább érdekeltek a vándorlók, mint a TAJ-szám érvényességének kivándorlaskor történő felfüggesztésében vagy a külföldi egészségbiztosítás itthoni bejelentésében.

Bár a vonatkozó jogszabályok alapján a TAJ-rendszerben megjelenő bejelentések regisztrációja nincs időtartamhoz kötve, a KSH csak azokat a bejelentett vándorlási eseményeket veszi figyelembe, amelyek megfelelnek a migráció hivatalos statisztikai definíciójának. A szokásos lakóhely meghatározásnak a gyakorlati alkalmazása azonban számos nehézségbe ütközik abból fakadóan, hogy a vándorlások mérésekor a külföldi tartózkodás szándékolt időtartamát is figyelembe kell venni, erre vonatkozóan az adminisztratív adatforrások nem tartalmaznak információt. A meghatározás alapján például az országot elhagyók akár egy nap külföldi tartózkodást követően is kivándorlónak tekinthetők, amennyiben legalább egy évet szándékoznak külföldön tölteni. Az adott évben kivándorlók esetében tehát az a feltételezés szükséges, hogy a definíciónak megfelelően legalább egy évet töltenek majd külföldön. Csak azok az események számítanak visszavándorlásnak, amelyeket legalább 12 hónapos külföldi tartózkodás előzött meg, azonban ebben az esetben is csak feltételezhető, hogy a visszatérést legalább egyévnnyi magyarországi tartózkodás fogja követni.

Mivel a ki- és visszavándorlás TAJ-nyilvántartás alapján történő mérése csak 2010 óta lehetséges, az adott pillanatban *külföldön tartózkodó* (ott szokásos lakóhellyel rendelkező) magyar állampolgárok stock számának meghatározására a magyarországi adminisztratív nyilvántartások alapján nincs lehetőség. Az Európai Gazdasági Térség (a továbbiakban: EGT) államaiban¹² élő magyar állampolgárok számának meghatározásához az Eurostat által összesített tükröstatistikák használhatóak.

A KÜLFÖLDI ÁLLAMPOLGÁROK VÁNDORLÁSA

A külföldi állampolgárok nemzetközi vándorlásához kapcsolódó flow típusú adatok az előző évre, míg a stock adatok az adott év január 1-jére vonatkozóan, nemek, életkori csoportok, családi állapot, a vándorlás célja, illetve különböző te-

¹² Az EGT magában foglalja az Európai Unió tagállamait, valamint Izlandot, Liechtensteint, Norvégiát és Svájcot.

rületi bontások szerint kerülnek közlésre. A Magyarországra *bevándorló külföldi állampolgárok* flow adatai az adott évben Magyarországra belépő és a hatályos jogszabályoknak megfelelő tartózkodásra vagy letelepedésre jogosító engedélyt vagy regisztrációs igazolást kapott külföldi állampolgárok adatait tartalmazza. Az adott évben Magyarországról *kivándorló külföldi állampolgárok* flow adatainak előállításakor az ország elhagyását, a tartózkodási engedély lejártát, érvénytelenítését vagy meg nem újítását vesszük figyelembe. A *külföldi állampolgárok vándorlási egyenlege* az adott évben mért be- és kivándorlásuk flow adatainak a különbözete.

Az adatok forrásai az OIF külföldiekre vonatkozó nyilvántartásai. Külön regiszterben szerepelnek az EGT országainak szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező állampolgárai és a harmadik országbeli állampolgárok,¹³ mivel a két csoport Magyarországra való belépésével és itt tartózkodásával kapcsolatos jogait és kötelezettségeit két külön jogszabály, a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény, valamint a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény szabályozza.

A szabad mozgás és tartózkodás jogából következően az EGT-állampolgároknak csak regisztrációs kötelezettségük van, vagyis 90 napot meghaladó itt tartózkodásuk esetén regisztrációs igazolásért kell folyamodniuk. Maguknak, illetve harmadik országbeli családtagjaik számára ötéves tartózkodás után állandó tartózkodási kártyát igényelhetnek, azonban ez jellemzően nem jár kézzel fogható előnyökkel, így erre gyakran nem kerül sor. A harmadik országbeli állampolgároknak 90 napot meghaladó tartózkodás esetén először tartózkodási engedélyt, majd ötéves, megszakítás nélküli, jogszerű itt tartózkodást követően letelepedésre jogosító engedélyt kell igényelniük. Feltételezzük, hogy a harmadik országbeliek az EGT-állampolgároknál jobban érdekelték a rájuk vonatkozó hatósági eljárások lefolytatásában, azaz magasabb regisztrációs hajlandósággal rendelkeznek.

A kiadott engedélyek és regisztrációk alapján a KSH és az OIF egymástól eltérő bevándorlási adatokat közöl, amit az okoz, hogy az OIF által kiadott statisztikák mindig a regisztrációk és a kiadott engedélyek számára vonatkoznak, míg a KSH az adott személyhez köthető regisztrációk/engedélyek időtartamát is figyelme veszi.¹⁴ Mindkét intézmény statisztikáiban közös azonban, hogy – mivel

¹³ Az Európai Unió harmadik országbelinek nevezi azokat az állampolgárokat, akik nem az EU, Izland, Liechtenstein, Norvégia vagy Svájc állampolgárai. 2021-től az Egyesült Királyság állampolgárai is harmadik országbelinek számítanak.

¹⁴ Csak azon személyek kerülnek a hivatalos bevándorlási statisztikába, akik legalább 12 hónapra szóló vagy a referenciaévet követő január 1-én érvényben lévő engedéllyel rendelkeznek.

a hatósági nyilvántartásokban szereplő engedélyeken alapulnak – a megfelelő regisztráció vagy engedély nélkül Magyarország területére lépő vagy azok nélkül itt tartózkodó külföldi állampolgárokra nem terjednek ki. Egyes engedélytípusok esetében, így például a letelepedési engedélyek közül a befektetési célból letelepedési engedélyt kapott személyekre és családtagjaikra vonatkozóan a KSH nem rendelkezik többletinformációval.

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok (stock) alatt a regisztrációval, illetve a tartózkodásra/letelepedésre jogosító engedéllyel rendelkező és adott év január 1-jén az országban tartózkodó külföldieket értjük. Fontos megjegyezni, hogy a Magyarországon született külföldi állampolgárok csak akkor tekinthetők bevándorlónak, ha legalább 12 hónapos külföldi tartózkodást követően érkeznek Magyarországra letelepedési céllal. Az életvitelszerűen itt tartózkodó külföldi kötődésű személyek kapcsán meg kell említenünk az utólag – a bevándorlást követően – magyar állampolgárságot kapott személyeket, akik nem külföldiként, hanem külföldön született magyar állampolgárként jelennek meg a stock statisztikákban. Továbbá, összhangban a korábban említettekkel, a külföldi állampolgárok kivándorlására vonatkozó adatok meghatározása is több nehézségbe ütközik, mint a bevándorlásoké.

A VÁNDORLÁSSTATISZTIKA EGYÉB TÉMAKÖREI

A jogszabályokban rögzítetteknek megfelelően a hazai hivatalos vándorlástatisztika a nemzetközi vándorlás olyan kapcsolódó részterületeire is kiter, mint az állampolgárság megszerzésének, illetve a menedékkérők és a menekültek főbb jellemzők szerinti számszerűsítése.

A magyar állampolgárság megszerzése

A magyar állampolgárság születéssel keletkezhet, vagy később, a születést követően honosítással szerezhető meg.¹⁵ A 2010. évi XLIV. törvény jelentős változásokat vezetett be a magyar állampolgárság megszerzésének szabályozásában.

¹⁵ 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról. A törvény alapján magyar állampolgárság megszerzése honosítással és visszahonosítással is történhet. Honosítotttnak nevezzük azokat a magyar állampolgárságot szerzett személyeket, akik külföldi állampolgárként születtek, visszahonosítotttnak pedig azokat, akiknek korábbi magyar állampolgársága megszűnt, és újra magyar állampolgárrá váltak. A magyar állampolgárság emellett el is veszíthető lemondás vagy visszavonás útján, az ilyen esetekre vonatkozóan a KSH nem közöl külön adatokat.

A törvény értelmében 2011. január 1-jétől bevezetett kedvezményes honosítási eljárás lehetővé teszi a magyar felmenőkkel rendelkező külföldi állampolgárok számára a magyar állampolgárság megszerzését magyarországi lakóhely létesítése nélkül. A jogszabályi változások egyúttal a Magyarországon élő külföldiek egy részének a honosítását is megkönnyítették.

A vándorlástatisztikában a honosítottakra vonatkozóan kétféle flow típusú adat jelenik meg a honosítás helye szerint:

- 1.) a *belföldön honosítottak* az adott évben, Magyarországon kapták meg a magyar állampolgárságukat, és rendelkeznek magyarországi lakcímmel, illetve
- 2.) a *honosított bevándorlók* külföldön szereztek meg a magyar állampolgárságukat, és ezt követően az adott évben vándoroltak be Magyarországra (határátlépésről, azaz nemzetközi migrációról csupán ez utóbbi csoport esetében beszélhetünk, feltéve, hogy teljesül a szokásos lakóhely létesítésére vonatkozó kritérium is).

A honosítással kapcsolatos adatok forrása a BM személy- és lakcímnyilvántartása (BM-SZL), továbbá a KSH „Magyar állampolgárság megszerzése” című önkéntes statisztikai kérdőíve. Ez utóbbit az eskütétel helyszínén, önkéntesen tölthetik ki a magyar állampolgárságot szerzők (2003 óta Magyarországon, illetve 2011-től kezdve a határon túl is).

Menedékkérők és a (nemzetközi) védelemben részesített személyek

Az 1951. évi genfi konvenció alapján az Európai Unióban menekültstátuszra jogosultak azok, akik egy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozásuk (pl. vallásuk, fajuk, nemzetiségük, meggyőződésük) miatti üldöztetéstől való megalapozott félelmükben kénytelenek elhagyni az állampolgársági országukat.¹⁶ Abban az időszakban, amíg a menekültstátusz iránti kérelem elbírálására vár, a kérelmezőt *menedékkérőnek* nevezzük. Amennyiben az elbírálási folyamat pozitív kimenetelű, a menedékkérők többféle védelmi kategóriába is eshetnek: a nemzetközi védelmi kategóriák alapján *menekült-* vagy *oltalmazott* státuszt, az EU egyes tagállamaiban pedig külön védelmi státuszt is kaphatnak, utóbbit Magyarország esetében *befogadott* státusznak nevezzük. Sokan a menekültekhez hasonló okok miatt (pl. fegyveres konfliktus) kénytelenek elhagyni az ottho-

¹⁶ Az Európai Parlament és Tanács 2011/95/EU irányelve.

nukat, úgy, hogy az állampolgárság vagy a szokásos lakóhely szerinti országukat nem hagyják el, vagyis nem lépnek át országhatárokat. Őket nevezzük belső menekülteknek, akiknek a védelméről jogi értelemben véve továbbra is a saját kormányuk gondoskodik.

Magyarországon az OIF felelős a hatályos jogszabályok alapján¹⁷ benyújtott menedékjogi kérelmekkel és elismerésekkel kapcsolatos statisztikai adatok előállításáért. A KSH által számított népességszámba a menekültként vagy oltalmazottként elismert személyek kerülhetnek bele a BM adatai alapján, mivel feltételezhetően ők azok, akik legalább 12 hónapot Magyarországon fognak tartózkodni, ez a két csoport jogosult magyar személyi igazolványra is.

ÖSSZEGZÉS HELYETT: MERRE TART A HIVATALOS VÁNDORLÁSTATISZTIKA?

A nemzetközi vándorlástatisztika a népesség mérésének egyik legnagyobb kihívást jelentő részterülete, amelyhez hozzájárulnak a hivatalos statisztika migrációs definíciójának gyakorlati alkalmazhatóságából, valamint a méréshez használt adatforrások tulajdonságaiból fakadó nehézségek is. Az utóbbi években egyre világosabbá vált, hogy a hivatalos statisztika által használt, 12 hónapos tartózkodáshoz kötött nemzetközi definíció túl szűk ahhoz, hogy a migráció komplex jelenségét megragadja (Fassmann, 2009; Gárdos és Gödri, 2013; Dickmann, Soltész és Tátrai-Pap, 2016). Az ENSZ 1998-ban kiadott útmutatásában javasolt, szokásos lakóhelyre vonatkozó népességdefiníció gyakorlati alkalmazását nemcsak a nemzetközi migráció összetételében az elmúlt évtizedekben bekövetkezett változások nehezítik, hanem a vándorlástatisztikák előállításának körülményeit érintő átalakulások is.

Jelenleg átdolgozás alatt áll az ENSZ fent említett, 1998-as nemzetközi ajánlása. Az új ajánlás célja egy, a gyakorlatban jobban alkalmazható, a közpolitikai igényeket jobban szem előtt tartó definíció kidolgozása, amely a tervek szerint az elmúlt évtizedekben tapasztalható változásokra a szokásos lakóhely szerinti és a jelenlévő népesség megkülönböztetésével reagálna, lehetővé téve a 12 hónapnál rövidebb ideig az adott országban tartózkodók számbavételét is (United Nations Economic and Social Council, 2021). Ezzel párhuzamosan, a tervek szerint az Európai Unió legfontosabb népességstatisztikával összefüggő

¹⁷ 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról.

rendeletei¹⁸ is módosulni fognak, bevezetve az adott országban „törvényesen tartózkodó”, regisztrált népesség fogalmát is, amit abban az esetben szükséges alkalmazni, ha a szokásos lakóhely szerinti népesség mérése nem teljesíthető.

Mindemellett az uniós rendelettervezetek nagy hangsúlyt fektetnek az adminisztratív adatokkal történő mérés lehetőségeire és korlátaira is, mert a kérdőíves felmérések nehézségei és magas költségei miatt az adminisztratív adatforrások térnyerése megkérdőjelezhetetlen a világ hivatalos statisztikai rendszereiben.

¹⁸ 763/2008/EK rendelet a nép- és lakásszámlálásról, 1260/2013/EK rendelet az európai demográfiai statisztikákról, 862/2007/EK rendelet a migrációra és a nemzetközi védelemre vonatkozó közösségi statisztikákról.

IRODALOM

1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról.
1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról.
1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól.
2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról.
2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról.
2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról.
2010. évi XLIV. törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról.
2016. évi CLV. törvény a hivatalos statisztikáról.
- Az Európai Parlament és a Tanács 763/2008/EK rendelete a nép- és lakásszámlálásról.
- Az Európai Parlament és a Tanács 862/2007/EK rendelete a migrációra és a nemzetközi védelemre vonatkozó közösségi statisztikákról, valamint a külföldi állampolgárságú munkavállalókra vonatkozó statisztikák összeállításáról szóló 311/76/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 883/2004/EK rendelete a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról.
- Az Európai Parlament és Tanács 1260/2013/EU rendelete az európai demográfiai statisztikákról.
- Az Európai Parlament és Tanács 2011/95/EU irányelve a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült- vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról.
- Statistisches Bundesamt [Destatis] (2020): *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung, Ergebnisse des Ausländerzentralregisters [Tab14]*.
- Dickmann Á., Soltész B. és Tátrai-Pap Á (2016). A nemzetközi vándorlásról szóló kiegészítő felvétel elméleti háttere (161–175. oldal). In Központi Statisztikai Hivatal (szerk.), *Mikrocenzus 2016. A 2016. évi mikrocenzus témakörei. Háttér tanulmányok a mikrocenzus programjáról és témaköreiről*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Dowey, D. (2015, október). *Rationale for the Group for Provision of Statistics (GPS)*. Az előadás elhangzott: International Refugee Conference, Törökország.
- Eurostat (2017a. június 20). Statistics Explained. Beginners: Statistical concept – What are official statistics? *Eurostat*. Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Beginners:Statistical_concept_-_What_are_official_statistics%3F
- Eurostat (2017b). *Migrant Integration*. Statistical Books, 2017 edition. Luxembourg: Eurostat.
- Eurostat (2021). Population on 1 January by age group, sex and citizenship [migr_pop1ctz]. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Fassmann, H. (2009). European Migration: Historical overview and statistical problems. In Fassmann, H., Reeger, U. és Sievers, W. (szerk.), *Statistics and Reality: Concepts and Measurements of Migration in Europe* (21–44. oldal). Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Gárdos É. és Gödri I. (2013). Analysis of existing migratory data production systems and major data sources in eight South-East European countries. *Synthesis Report developed within the project 'SEEMIG Managing Migration and Its Effects in SEE – Transnational Actions Towards Evidence Based Strategies'*.
- Kincses, Á. (2019). Magyarországot érintő magyar nemzetközi vándorlások a Kárpát-medencében 2011 és 2017 között. *Demográfia*, 62(1):43–94.
- Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2016). *2011. évi népszámlálás*. 22. módszertani kötet. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2017a). *Másodlagos adatforrások használata a statisztikában*. Műhelytanulmányok 11. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2017b). Új magyar állampolgárok. Változások az egyszerűsített honosítási eljárás bevezetése után. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ujmagyarallampolgarok.pdf>
- Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2020). *Demográfiai Évkönyv, 2019*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Monti, A., Drefahl, S., Mussino, E., és Härkönen, J. (2019): Over-coverage in population registers leads to bias in demographic estimates. *Population Studies*, Volume 74, Issue 3. pp. 451–469.
- Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő [NEAK] (2021. február 8). *Külföldön munkát vállalók bejelentése*. Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő. Elérhető: http://www.neak.gov.hu/felso_menu/lakossagnak/ellatas_magyarorszagon/jogosultsag_az_ellatasra/kulfoldon_munkat_vallalok_bejelentese
- Office for National Statistics [ONS] (2020): *Long-Term International Migration estimates methodology*. London: Office for National Statistics. Elérhető: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/methodologies/longterminternationalmigrationestimatesmethodology>
- Startup, R (1971). A Sociology of Migration? *The Sociological Quarterly*. 12 (Spring 1971): 177–190.
- Tátrai P., Molnár J., Molnár D. I., Kovály K., Erőss Á., Ferenc V., Rákóczi K. (2018). A migrációs folyamatok hatása a kárpátaljai magyarok számának alakulására. *Metszetek*, 7(1):5–29.
- United Nations [UN] (1998). *Recommendations on Statistics of International Migration. Revision 1*. New York: United Nations.
- United Nations Economic and Social Council (2021). *Migration statistics. Report of the Secretary-General*. Statistical Commission, Fifty-second session 1–3 and 5 March 2021. Elérhető: <https://unstats.un.org/unsd/statcom/52nd-session/documents/#official>
- United Nations Economic Commission for Europe [UNECE] (2016). *Defining and Measuring Circular Migration*. New York and Geneva: United Nations Economic Commission for Europe.
- United Nations Economic Commission for Europe [UNECE] (2018). *Measuring International Labour Mobility*. New York and Geneva: United Nations Economic Commission for Europe.

- United Nations Economic Commission for Europe [UNECE] (2020). *Guidance on the use of longitudinal data for migration statistics*. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs [UN-DESA] (2019). *International Migrant Stock 2019* [POP/DB/MIG/Stock/Rev.2019]. Elérhető: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>
- Poulain, M. and Herm, A. (2013): Central Population Registers as a Source of Demographic Statistics in Europe. *Population*, Volume 68, Issue 2, pp. 183–212.
- Várhalmi Z. és Kováts A. (2014). Módszertani problémák a migrációkutatásban. In Várhalmi Z. és Kováts A. (szerk.), *A válaszhányok kezelésétől a résztvevő megfigyelésig. Módszertani problémák a migrációkutatásban*. Budapest: Nemzetközi Összehasonlító Kutatásokat Támogató Alapítvány (ICCR-Budapest).
- Willekens, F. (2019): Evidence-Based Monitoring of International Migration Flows in Europe. *Journal of Official Statistics*, Vol. 35, No. 1, pp. 231–277.

MELLÉKLET

A KSH vándorlástisztikai adatainak elérhetőségei:

Online:

- STADAT
- Demográfiai évkönyv
- Tájékoztatási adatbázis
- Népmozgalom statisztikai tükör
- A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon
- Magyarország számokban
- Magyar statisztikai évkönyv e-polcos melléklete

Nyomtatott formában:

- Magyar statisztikai évkönyv
- Magyar statisztikai zsebkönyv
- Területi statisztikai évkönyv
- Nők és férfiak Magyarországon
- Magyarország

THE CONCEPT AND MEASUREMENT OF INTERNATIONAL MIGRATION IN THE HUNGARIAN OFFICIAL STATISTICS

ABSTRACT

A vast majority of international migration statistics – as of those published by statistical offices of individual countries or international organizations – are legally defined ‘official statistics’. Although these data are widely available and data users include policy-makers, researchers as well as the media, it is less known what exactly they contain, how they are produced, and what the limitations of their use are. The purpose of this methodological paper is to dispel such uncertainties regarding official migration statistics in Hungary. Related to the statistical conceptualization of international migration, details of how different definitions fit into general population statistics are also discussed: which persons are immigrants and emigrants in a statistical sense; how details on citizenships and countries of birth contribute to measuring migration; or what the difference is between migration stocks and flows. The data sources used in Hungary are presented in details, as well as the most important challenges of producing official migration statistics.